

Списание ЕПОХИ
Издание на Историческия факултет на
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“
Journal ЕРОНИ [ЕPOCHS]
Edition of the Department of History of
St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Turnovo

Том / Volume XXIII (2015),
Книжка / Issue 1

**ПАТРИЦИЯТ ОРГАНА
(ЧЕРВЕНИЯТ КАН, БУ-ЮРГАНА, МОХОДУ-ХЕУ ?)
И НАЧАЛОТО НА БЪЛГАРСКАТА ДЪРЖАВНОСТ**

Георги АТАНАСОВ

**THE PATRICIAN ORGANA
(THE RED KHAN, BU-YURGANA, MOHODU-HEU?)
AND THE BEGINNING OF THE BULGARIAN STATEHOOD**

Georgi ATANASSOV

Abstract: As a whole, besides the Kutrigurs, who had adopted the Avar dynasty, Bulgarian tribes and the affiliated Utigurs-Unogondurs in North Caucasus, the regions of Kuban and along the sea of Azov came under Turkic dominance. At the same time they had a certain level of autonomy which became explicit from the chronicles of the Utigur leader Anagay. There is another historic event which supports the former one from 619 AD represented by the Byzantine chronicler Nicephorus, which refers to Organa's personality.

1. Organa's baptizing in Constantinople. In 619 in Constantinople the emperor Heraklius officially hosted Organa, the ruler of the Huns, who adopted Christianity along with his notable companions, and was given the superior Roman title patrician. The special attention that Organa received was closely related to the fact that at that time Constantinople needed a powerful ally against the Avar invasion. Actually patriarch Nicephorus used the name Huns which as an archaism was used to denote mainly the Bulgarians and this particularly becomes obvious in the phrase "*at last it should be told about the origin of the so called Huns or Bulgarians and their state structure*". He further used in his narrative the name Bulgars. Along with the other events, Organa's mission in Constantinople is an eloquent testimony of the autonomy in the Bulgarian activities in the boundaries of the West Turkic khaganate. Right after that event Nicephorus continued with the beginning of "Great (Kubrat's) Bulgaria" writing the following words "*Kubrat of the Unogondurs, Kernaka's nephew (Organa – Bulgarian author) who rose in rebellion ...*" Eventually the Syrian chronicler Yoan Niciu, in the second half of VIIth century writes about *Ketrades (Kubrat – Bul. author) the head of the Mutans (=Huns – Bul. author), Kernaka's nephew (Organa – Bulg. author).*

2. About the third ring-seal from Malaya Pereshchepina, the patrician title and the patrician's insignias.

Among the numerous golden objects and jewellerys, as well as two ring-seals belonging to Kubrat (sample 4 a, b) it has recently become obvious that the treasure also includes another, a third ring with a cross monogram who was spelt out by Vera Zaleskaya as БАТОРХАНОУ ПАТРИКИΟΥ (*Bat Organa the patrician*) (sample 3). I have certain doubts whether the inscription on the second ring is the same and exactly ХОВРАТОУ ПАТРИКИΟΥ (*The patrician Kubrat*) (sample 4b), as the rest of the researchers think. As the first ring (with the inscription ХОВРАТОУ – *Kubrat* – sample 4 a) was worn by Kubrat before the patrician promotion in 635 why it was necessary for Kubrat to wear two rings with one and the same text (ХОВРАТОУ ПАТРИКИΟΥ), on top of that with different shift of the monograms?! The patrician investiture is a single act and the patrician ring-seal (having the value of regalia) is a one-off gift. I dare to claim, without any scrap of doubt that Organa is Christian as there are no cases in the history of late Rome and early Byzantium, in which the title patrician and any other title to be given to a pagan. I also focus on the patrician's insignias which closely follow the Byzantine model described by Constantinus Porphyrogenitus.

3. Tribal alliance Dulu, prince Mohodu-heu and the Unogondurs. At the beginning of VIIth century the Unogondurs, Proto-Bulgarians respectively, in the Western periphery of the huge Western Turkic khaganate had their

own autonomy since their leader, Organa, ran almost a kind of autonomic external policy. To some extent this was due to the unstable status of the Western khaganat, especially after 603 and the raids between the tribal alliance Nushibi, connected to Ashina clan and the tribal alliance Dulu. It is supposed that actually Organa was the popular, from Chinese resources, leader Mohodu-Heu who was the son of the great khagan Kara-churin from the royal dynasty Ashina, uncle of the khagan Tun-dzhagbu – khan (Tenshehu) respectively. He appeared on the political scene for the first time in 587 under the name of the Siberian “Baghatur – prince”, which means, that he was born around 565 – 570. If Mohodu-heu and Organa are one and the same person and if Organa is Kubrat’s uncle from Dulu clan, we could actually conclude that the latter one on his mother’s side was a descendant of the ruling clan Ashina. The identification of Mohodu-heu with Organa, and the relation between Organa-Kubrat respectively could be derived also onomastically as the name Organa is comparable to the Mongolian word “Urag”, which in fact means a relative on mother’s side. It became obvious that according to Nicephorus and Yoan Nikiu Kubrat is Organa’s nephew.

4. Mohodu-heu (=Organa) and the state structure – a cause of Unogodurs. After the political takeover in 612 and taking the power by Nushibu clan, on the expense of Dulu clan, it is quite probable that Organa (Mohodu-heu) settled down with his nephew Kubrat (obviously a charismatic figure from Dulu clan) with the Bulgarians-Unogondurs. He started to run an independent external policy which became explicit with his mission in Constantinople in 619. Under the tense circumstances, caused by Tunshehu khagan, supported by the tribal alliance Nushibu Mohodu-heu, connected to the tribal alliance Dulu, took drastic actions. That was mentioned in a Chinese source dated to 629, translated and interpreted by N. Y. Bichurin, which says that: *In the very beginning (around 626 – Bul. author) he (Mohodu-heu = Organa – Bul. author) separated from the state (Turkic khaganate – Bulg. author) a small khaganate (of Unogodurs? – Bul. author), and declared himself a supreme khagan which made the nobles (Nushibi and part of Ashina clan – Bul. author) grumble.* That fact de jure claims Organa’s status as an independent head of the state, which was issued de facto in 619 with his actions in Constantinople and the title “*kyrios*” which the Byzantines used to address him. It is quite probable that the event from 629 could be one of the main reasons for the civil war in the Western khaganate in 630. During the war Organa (Mohodu-heu) defeated Nushibu clan and his allies, the Khazars who invaded in Dzungaria and killed his brother’s son – Tunshehu khagan. In the following 631, however, Organa himself, turned already 60 and got killed in the civil war. An extremely interesting fact, according to the Enrolment form, Organa’s power/Gostun lasted for two years. If that is true, we could suggest the hypothesis, that two years before his death Organa made the Bulgarian tribes independent.

Key words: Organa, Mohodu-heu, Nushibi, Dulu clan, Turkic khaganate, Kubrat, Unogondurs, Bulgarian Statehood

Вече има визия, че като цяло, с изключение на кутригурите, приели аварската доминация, българите и сродените с тях племена (главно уногундурите) в Северен Кавказ, Прикубанието и Приазовието попадат под тюркска власт [Атанасов, Г. 2015, с. 9 – 29]. Същевременно са приведени достатъчно факти, че те определено се ползват с някаква автономия, и това от историите на утигурските вождове Анагай и Грод. С такова впечатление оставаме и от още една история, пресъздадена от византийския хронист Никифор, но този път свързана със събитие от 619 г. [Атанасов, Г. 2015, с. 33 – 47]

1. Покръстването на Органа в Константинопол. Според патриарх Никифор през 619 г. в Константинопол император Ираклий (610 – 641) тържествено приема „владетеля на хуните” заедно с първенци, придружавани от почетна стража – копиеносци, който пожелал да приеме християнството. На пищна церемония вождът и придружаващите го лица са покръстени тържествено. Сам братът на императора, Теодор, приема от свещения купел „хунския” вожд, висши ромейски сановници стават кръстници на другите хунски велможи, а съпругите на ромейските аристократи покръстват жените им. После хунският вожд получава високата византийска титла „патриций”, съпроводена с много дарове, след което бил изпратен тържествено в родината си [Nicephorus, *Opuscula historica...*, p. 12 (= ГИБИ, III, с. 291); Чичуров, И. С. 1980, с. 151, 159]. Дълго време се води спор кой е този хунски вожд, посетил Константинопол през 619 г., но вече повечето изследователи приемат, че това е Органа, чийто племенник е първостроителят на българската държавност Кубрат [Златарски, В. 1970, с. 131 сл.; Артамонов, М. И. 1962, с. 160 – 169; Marquart, J. 1900, S. 7; Moravcsik, G. 1967, p. 101; Grégoire, H. 1944 – 1945, p. 100; Pritsak, O. 1955, S. 35 – 36; Golden, P. 1980, p. 43 – 44; Острогорски, Г. 1998, с. 162; Поповић, Вл. 1986, с. 106 – 107; Атанасов, Г. 1997, с. 76 – 93; Атанасов, Г. 1999, с. 26 – 32]. Очевидно, поканата да посети Константинопол, тържественият прием, титлата и даровете не са безпричинни и безцелни. През 615 г. – 619 г. се развихря мощната персийска инвазия срещу източните провинции на Византия и Египет. Тя е съчетана с ожесточени аварски нашествия през 617 г. и 618 г. срещу Константинопол, при които император Ираклий едва не е убит край Хераклея, в Тракия [Ос-

трогорски, Г. 1998, с. 151–159]. За противодействие на аварите му е нужен надежен и силен съюзник от североизток, който да ги респектира. На този фон едва ли е случаен фактът, че тъкмо през същата 619 г. аварският каган се съгласява да сключи мир с Византия, което ѝ позволява да пренасочи войските си от Балканите към Мала Азия срещу персите [**Острогорски, Г.** 1998, с. 157]. Редом с останалото, в контекста на тези събития може да се предполага, че въпросният хунски вожд, приятел на Империята, се подвизава недалеч от източната граница на Аварския каганат, която по това време е около р. Дон. Действително, патриарх Никифор използва наименованието „хуни“ за обозначаване участниците в мисията през 619 г., но е известно, че *хуните*, както вече коментирахме, отдавна са слезли от политическата сцена и с този архаизъм по това време се обозначават главно българите, и по-специално българо-уногундурският съюз (обр. 1, 2). Прочее, в същото съчинение, но няколко абзаца по-нататък, когато разказва за създаването на Дунавска България, Никифор изрично приравнява хуни с българи, като пише: „*Трябва вече да се каже за произхода на така наречените хуни или българи и тяхното устройство*” [**Nicephorus**, *Opuscula historica...*, р. 12 (= **ГИБИ**, III, с. 291); **Чичуров, И. С.** 1980, с. 151, 159]. След това в съчинението си използва единствено и само името *българи*. Редом с останалото, мисията на Органа в Константинопол е красноречив пример за автономията в действията на българите (българо-уногундурския съюз) и българската аристокрация в границите на Западния тюркски каганат. Впрочем, отново патриарх Никифор по косвен начин дава да разберем, че името на хунския вожд, посетил Константинопол и приел кръщение, е Органа. Веднага след тази случка той продължава повествованието с началото на *Старата Велика (Кубратова) България*, като пише за господаря „... на уногундурите Кубрат, племенник (*the nephew – б. а.*) на Кернака (Органа – б. а.), който въстана...” [**Nicephorus**, *Opuscula historica...*, р. 12 (= **ГИБИ**, III, с. 291); **Чичуров, И. С.** 1980, с. 151, 159]. Най-после и сирийският хронист Йоан, почти съвременник на събитията и епископ на Яковитската църква в гр. Никиу, Долен Египет, през втората половина на VII в. пише за „*Кетрадец (Кубрат – б. а.) началника на мутанес (= хуни – б. а.), племенник (the nephew – б. а.) на Кернака (Органа – б. а.)*” [**Златарски, В.** 1972, с. 19–31; **Вернер, Й.** 1988, с. 40]. Фактът, че два автентични извора представят Кубрат чрез Органа, е сигурно свидетелство, че последният е личност, добре позната във Византия. Въпреки всичко, доскоро тегнеше известно съмнение относно отъждествяването на Органа с покръстения през 619 г. хунски вожд, защото, когато назовават специално Органа, патриарх Никифор и Йоан Никиуски не отбелязват нарочно, че е ромейски патриций. Тези и други съмнения по титулатурата, вероизповеданието и изобщо личността Органа на пръв поглед отпаднаха след новата публикация на съкровището на кан (поскоро каган?) Кубрат от Малая Перещепина [**Атанасов, Г.** 2015, с. 62–76 с цит. лит.].

2. За третия пръстен-печат от Малая Перещепина, патрицианската титла и патрицианската инвеститура. Сред стоиците златни предмети и накити, включително два пръстена-печати на Кубрат (за тях подробно в следващата глава), наскоро се оказа, че съкровището включва още един, трети пръстен с кръстовиден монограм, разчетен от Вера Залеская като ΒΑΤΟΡΧΑΝΟΥ ΡΑΤΡΙΚΙΟΥ (Бат Органа патриция) (обр. 3) [**Съкровището на Кубрат...**, с. 43; **Залеская, В. Н., Львова, З. А., Маршак, Б. И., Соколова, И. В., Фоякова, Н. И.** 1997, с. 121, No 14]. В. Зайбт, Й. Вернер и Ив. Йорданов обаче твърдят, че и върху този (трети пръстен в съкровището), подобно на втория пръстен, отново е написано ΧΟΒΡΑΤΟΥ ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ (Патриция Кубрат) [**Werner, J.** 1992, S. 430–432, Abb. 1, 2; **Seibt, W.** 1999, Col. 601–603; **Йорданов, Ив.** 1991, с. 36–40] (обр. 4 б). Питам се обаче, след като първият пръстен (с надпис ΧΟΒΡΑΤΟΥ – *Кубрат*) (обр. 4 а) е носен от Кубрат преди патрицианската промоция около 635 г., защо след нея се е налагало да ползва два пръстена с еднакъв текст (ΧΟΒΡΑΤΟΥ ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ), при това с разлики в изчертаването на монограмите?! Патрицианската инвеститура е еднократен акт, а патрицианският пръстен-печат (със стойността на регалия!) е еднократен дар. Твърдението, че разликата в гравирването на монограмите се дължи на факта, че третият пръстен е изработен във варварска (българска) среда като копие на византийския оригинал, е трудно обяснимо, защото няма аналог сред известните пръстени-инсигнии, давани при инвеститури на висши духовни (епископи) и светски (сенатори и патриции на първо място) сановници [**Leclercq, A.** 1924, col. 2174–2223; **Bianco, M. G.** 1999, р. 131]. Ако оригиналът бе изгубен, то такова действие е донякъде разбираемо, но при положение, че е запазен и че заедно с „копието“ са поставени в гроба на Кубрат, то сме изправени през истински *non sens!* Затова е странна налаганата в последно време теза, че по неизвестни на никого причини било необходимо да се изготви втори патрициански пръстен в резиденцията на Кубрат. Но защо, след като достатъчно сръчният златар е изработил

съвършено по форма копие на пръстена, не е изготвил контактна матрица и на кръстовидния монограм (каквато е технологията и практиката), а е гравирал различен монограм – все въпроси без логично обяснение. Затова и разчитането на монограма върху третия пръстен (обр. 3) като ΒΑΤΟΡΧΑΝΟΥ ΡΑΤΡΙΚΙΟΥ (*Баторгана патриция*) все още не бива да се отхвърля категорично. Ако тази разшифровка на В. Залеская е вярна, вече без всякакво съмнение може да се твърди, че Органа е в много близки роднински отношения с Кубрат (иначе пръстенът му нямаше да го съпътства като ценна реликва до смъртното му ложе) и именно Органа е вождът, покръстен и обявен за патриций в Константинопол през 619 г. В действителност този пръстен (както и пръстените с името на Кубрат!) е византийска изработка, а кръстовиден монограм задължително се поставя върху пръстен-печат на християнин. Прочее, византийската доктрина повелява всеки, дори чужденец и варварин, който получава византийска титла, задължително да е покръстен*. Неотменим атрибут на патрицианската промоция са патрицианските регалии и одежди. В тази насока разполагаме с обилна информация, благодарение на подробното описание на Константин VII Багренородни (913 – 963) в *Книгата за церемониите*, където патрицианската инвеститура е предадена два пъти, съответно в гл. 56 (47) и гл. 57 (48) [Constantinus Porphyrogenitus, De ceremoniis..., 1830, I – 47, 48]. Макар че разликите не са особено съществени, в случая по-важна е гл. 56 (47), защото се отнася косвено за патриция Органа. Така е, тъй като в нея е отразен по-древният ритуал от VI – VIII в., докато в Гл. 57 (48) са привнесени промените в края на VIII и началото на IX в. [Vogt, A. 1939, II – 56 (47) p. 44 – 49; II – 57 (48), 51 – 60, Com. p. 64 – 70]. Още повече, че в Гл. 56 (47) се прави известна разлика в промоцията на патриций – гражданско и патриций – военно лице. Вероятно вторият вариант ще да е бил приложен при въвеждането в патрицианско достойнство на Органа, чиято инвеститура по изричното свидетелство на патриарх Никифор е проведена в Константинопол. Той съобщава, че хунският вожд първо е покръстен, и това е съвсем понятно, защото описаният от Константин VII ритуал има подчертано религиозен характер с участието на патриарха, ползването на малкия олтар, аklamации, палене на свещи в църквата до Хиподрума, а накрая новоизбраният патриций участва в тържествена литургия. Очевидно прилагането на тези действия спрямо езичник в константинополския дворец е немислимо светотатство, още повече при управлението на дълбоко религиозния Ираклий. Най-после, новоизбраният патриций получавал титулната патрицианска регалия *кодицил* (грамота под формата на цилиндричен свитък) след благослов от самия патриарх, което е достатъчно показателно в тази насока. Освен кодицил патрицията гражданско лице се намята с бяла хламида, докато патрицията военно лице получава червен сагий. След като се намята със „сагий“, който се свързва с ромейския войнски костюм на знатните, явно кандидатът за патриций влиза в хрисотриклиниума с останалите одежди на благородника воин, облечен предварително в къса брокатна туника, препасана с червен колан („цингулум“), и навярно меч /?/. Някои дори смятат, че цингулумът е сред основните патрициански инсигнии [Вернер, Й. 1988, с. 42], но според мен той заедно с оръжието се полага само на патриция воин.

Изглежда, покръстването на Органа не е било еднократен акт без последствия за подвластните му хуни (уногундури, хегемон на част от прабългарите), защото през божествения купел минали още членове на неговата свита и знатните им съпруги. Най-после, тъкмо към Царството на хуните, обитавали земите северно от Кавказ, била отправена около 520 – 540 г. мисията на арменския епископ Кардост, последван след 14 г. от мисията на епископ Макар, които целели масовото им покръстване [Пигулевская, Н. 1941, с. 84 – 87, 166]. От контекста на написаното от Михаил Сирийски М. Артамонов достига до извода, че Кардост е проповядвал не сред хуните-савири, както предполагаше Н. Пигулевская, а

---

* Не ми е известен нито един случай в историята на Късен Рим и Ранна Византия, при който титлата „патриций“ и която и да е било друга титла да е дадена на езичник. Понякога с титли са номинирани варварски владетели, какъвто е случаят с Органа, но те задължително са християни, или преди инвеститурата са покръстени от ромейски свещеници [Bréhier, L. 1949, p. 44 etc.; Guiland, R. 1967, p. 120 etc.]. Впрочем, има идея, че известният дискос на томиския епископ Патерн (обр. 5) в съкровището на Кубрат в Малая Перещепина е бил подарен на Органа, след като приел християнството в Константинопол през 619 г. [вж. Madgearu, A. 2011, p. 65 – 73]. Според автора той се озовава в Константинопол, след като епископът на Томис напуска града при голяма аварска инвазия в Добруджа през 614 г. Присъствието му в гроба на Кубрат е ново потвърждение за близката роднинска връзка Орган – Кубрат и косвен знак, че пръстенът на Органа, може да попадне в съкровищницата на племенника му.

сред прикубанските хуни – т.е. хуните-утигури (уногундури) [Артамонов, М. И. 1962, с. 93 – 94]. Очевидно, такъв акт без санкция на господаря на хуните е невъзможен. Вече стана въпрос и това ще бъде коментирано още веднъж, че по това време с името *хуни* се обозначават главно българите, и по-специално уногундурите**.

3. Племенният съюз Дулу, принц Моходу-хеу (= Органа) и уногундурите. Очевидно в началото на VII в. българо-уногундурският съюз в западната периферия на огромния Западен тюркски каганат се радва на широка автономия, щом вождът им Органа води почти автономна външна политика. В немалка степен това се дължи и на дестабилизацията на Западния каганат, особено след 603 г. [за тези събития вж: Бичурин, Н. Я. 1950, с. 230 – 285; Бичурин, Н. Я. 1952, с. 249 – 282; Гумилев, Л. Н. 1961, с. 75 – 89; Гумилев, Л. Н. 1993, с. 154 – 160, 201 – 203; Артамонов, М. И. 1962, с. 145 – 162; Golden, P. 1980, p. 37 – 42; Bálint, C. 1989, S. 228 – 241; Клящорний, С. Г., Савинов, Д. Г. 2005, с. 97 – 99]. Тогава се явява вакуум във властта, защото разбитият напълно на бойното поле от Китай и изоставен от всички велик каган Кара-чурин напуска страната и пропада без вест. При тези събития загива престолонаследникът Нили-кан, а брат му Поши-тегин е задържан в Китай. На престола е възкачен Чуло-кан Таман, невръстният син на Нили-кан. Това става с решителното съдействие на племенния съюз Дулу (5 племена = стрели, управляващи изтока) в ущърб на законния престолонаследник Шегуй (брат на Нили-кан), зад когото стои племенният съюз Нушиби (5 племена = стрели, управляващи запада). Редом с останалото върхушката на племенния съюз Дулу силно ограничава каганската власт. Наместниците на изток и особено на запад, свързани с племенния съюз Дулу, придобиват широка автономия и титула „малък кан”, като същевременно са направени промени в чиновническата йерархия. Това е сериозен удар не само върху царстващия род Ашина, но и срещу сънародниците им тюркюти. Последните намират съюзници в лицето на клана Нушиби, издигат кандидатурата на Шегуй (внук на велик каган Кара-чурин) за каган и започват акция срещу държавното управление, доминирано от Дулу. В страната започва гражданска война и настава хаос, съпътстван с дезинтеграция. В края на краищата с решителна външна намеса през 611/612 г. Шегуй кан побеждава Чуло-кан Таман и последният е принуден да емигрира в Китай, където е умъртвен през 618 г. През 618 г. обаче умира и Шегуй кан, а на трона се възкачва Тун-джабгу-кан или още Туншеху, отново свързан с тюркютите и клана Нушиби. Превратът от 611/612 г. поставя племенния съюз Дулу в неизгодно положение, с което той никога не се примирява. Нещо повече, намира съюзник в лицето на българо-уногундурския племенен съюз в Приазовието, които са съседи на номадстващите между Терек и Волга хазари. Предвид перманентното българо-хазарско противостоене и силната привързаност на хазарите към Нушиби, е обяснимо обвързването на българските племена с другия голям евразийски племенен съюз Дулу. Още повече, българите-уногундури са на западната периферия на Западния тюркски каганат и са ангажирани с охраната на границата, което ги прави по-независими в действията си от централната власт. Още повече, че децентрализацията при Туншеху се задълбочава с увеличената автономия на тюркските наместници по периферията, наречени *селифа* – ситуация, облагодетелстваща и българите, и уногундурите в западните покрайнини на каганата. При тези събития е възможно знаков представител от аристократичната върхушка да се обвързва с тях в качеството му на *селифа*. Даже не е изключено това да е самият Органа, който, изглежда, не произхожда по пряка линия от рода Дуло***, но свързва с него съдбата си. Предполага се, че всъщност Органа е известният от китайските източници вожд Моходу-хеу, който е син на велик каган Кара-чурин от царския род Ашина, респективно чичо на Тун-джабгу-кан (Туншеху). Появява се за пръв път на политическата сцена през 587 г. под името на сибирския „Богатир-княз”, което означава, че е роден най-рано около 570 г. [Бичурин, Н. Я. 1950,

** Вече коментирахме, че още през V в. арменският историк Егише пише за оногурите (хайландури), сред чийто царски род се разпространявало християнството. Егишэ, 1971, с. 127.

*** Спори се за евентуална връзка на уногундурския управляващ род Дуло с тюркския племенен съюз Дулу. Фактът, че Моходу-хеу (Органа?) гравитира към Дулу и има тяхната подкрепа, води до предположението, че родът Дуло е част или свързан с тази тюркска конфедерация. От друга страна, ако има истина в написаното в „Именника на българските канове”, че родът Дуло е издънка на хунската царска фамилия на Атила (източниците и разсъжденията в тази насока виж във Въведението на това изследване), то подобна връзка изглежда твърде умозрителна. На фона на източниците, с които разполагаме, връзката Дулу – Дуло засега е в сферата на хипотезите.

с. 284; Гумилев, Л. Н. 1993, с. 160, 202]. После се изявява като уделен управител в днешен Западен Казахстан с достойнството на „малък кан“ или „селифа“. Понеже в началото на VII в. тези земи се наричат Сибир, той приема титулатурата Кюйлюг (Кюль) Сибир-кан. Вече е обърнато внимание, че сибирските племена, подобно на българите, имат тежнения към групировката Дулу. Вероятно Моходухеу (Кюйлюг Сибир-кан) има пряко участие, ако не и ръководно, в акцията на племенния съюз Дулу, поставил през 604 г. на трона Чуло-кан Таман, негов племенник по бащина линия. Тогава в резултат на административната реформа ще да е получил и титлата „малък кан“ или „селифа“. Ако Моходухеу и Органа са едно и също лице, и след като Органа е вуйчо на Кубрат от рода Дуло, то означава, че последният по майчина линия е потомък и на царстващия род Ашина. Идентифицирането на Моходухеу с Органа, респективно връзката Органа-Кубрат, се извежда и по ономастичен път, защото името Органа е съпоставимо с монголската дума „Ураг“, което означава роднина по женска линия [Marquart, J. 1900, S. 21]. Действително, вече се вижда, че и според Патриарх Никифор, и според Йоан Никиуски Кубрат е племенник на Органа. Според други автори Моходухеу може да се преведе като *Черният богатир*, а Органа като *Ураган* или на тюркски *Червеня хана (Ar qana)* [Артамонов, М. И. 1962, с. 160, 169; Комар, А. В. 2006, с. 171]. Предвид положението на Моходухеу в Тюркския каганат, то извличането на името Органа от *Ar qana = Червеня кан* изглежда най-привлекателната хипотеза?!

4. Моходухеу (= Органа) и държавността – кауза на уногундурите. След преврата в 612 г. и овладяването на властта от клана Нушибу за сметка на племенния съюз Дулу, изглежда, Органа (Моходухеу)**** се установява с племенника си Кубрат (очевидно харизматична фигура сред степните елити) при българите и уногундурите. Тук започва да провежда независима външна политика, ярка демонстрация на която е мисията му в Константинопол през 619 г., а тя може да се реализира само ако обитава зона на север от Кавказ. Прочее, фактът, че Йоан Никиуски титулува Органа като „кириос“, обръщение, използвано обикновено за държавен владетел, при това християнин [Constantinus Porphyrogenitus, De ceremoniis..., 1929, p. 679 – 684; Vogt, A. 1939, II, 56 (47); Филипп, Ф. 2012, с. 90], а не за племенен вожд, е достатъчно показателен за положението му. През 630 г. Моходухеу изпраща специално послание до китайския император с цел да си осигури подкрепа при предстоящите сблъсъци с клана Нушибу. Напрежението ескалира, след като през 626 г. тюркският вожд от Нушибу и наместник на кагана Туншеху изпраща посланик в Константинопол до Ираклий, за да търси съюзник в предстоящия сблъсък. При създаването се напрежение, предизвикано от кагана Туншеху, подкрепян от племенния съюз Нушибу, свързаният с племенния съюз Дулу Моходухеу предприема решителна стъпка. За нея съдим от един китайски източник, отнесен към 629 г., преведен и разтълкуван от Н. Я. Бичурин, където се казва: „В самото начало (около 626 – 630 г. – б. а.) той (Моходухеу = Органа – б. а.) отдели от държавата (Тюркския каганат – б. а.) малкото канство (на уногундурите ? – б. а.), а себе си обяви за върховен кан, от което велможите (Нубиши и част от рода Ашина – б. а.) недоволстват“ [Бичурин, Н. Я. 1950, с. 284]. С този акт de jure е закрепено положението на Органа като независим държавен глава, регистрирано de facto още през 619 г. с действията му в Константинопол и титлата „кириос“, с която се обръщат към него ромеите. Най-после, не е изключено това събитие от 629 г. да е сред главните причини за избухналата в Западния каганат през 630 г. гражданска война. В нея Органа (Моходухеу = Кюйлюг /Кюль/ багатур?) разбива клана Нушибу и свързаните с него хазари, нахлува в Джунгария и убива братовия си син – кагана Туншеху. На следващата 631 година обаче сам Органа, вече надхвърлил 60 г., пада убит в проточилата се гражданска война [Бичурин, Н. Я. 1950, с. 284; Гумилев, Л. Н. 1993, с. 160, 202; P. Golden, P. 1980, p. 39, 44; Bálint, C. 1989, S. 239 – 241; С. Г. Кляшорний, Д. Г. Савинов. Цит. съч., с. 97 – 99]. Забележителен е фактът, че отново според „Именника на българските канове“ наместничеството на Органа/Гостун продължава само 2 години [Москов, М. 1988, с. 25, 176 – 180; Pritsak, O. 1955, S. 35 – 36; за отъждествяването на Органа с Гостун вж. още: Marquart, J. 1900, S. 7; срв. и становището на: Артамонов, М. И. 1962, с. 161 – 163]. Ако това е вярно, предлагаме хипотезата, че 2 години преди кончината си Органа извоюва de facto независимост на българо-уногундурския съюз, което става около 629 г. и съответно съвпада със сведението от китайския извор. Редом с останалото, това може да води до повърхностно отюрчване на управляващия му елит, за каквото предполагаше Р. Рашев [Рашев, Р. 1992, с. 23 – 33].

**** Според Н. Бичурин, Л. Гумилов и други автори името се превежда като *Моходухеу*, но тук предпочитам наложената у нас форма *Моходухеу*.

ЛИТЕРАТУРА/REFERENCES

Извори:

Бичурин, Н. Я. 1950 – Н. Я. Бичурин. Собрания сведений о народах, обитавших в Средней Азии в древние времена, Т. 1. Москва-Ленинград, 1950. [N. Ja. Bichurin. Sobranija svedenij o narodax, obitavshix v Srednej Azii v drevnie vremena, T. 1. Moskva-Leningrad, 1950.].

Бичурин, Н. Я. 1952 – Н. Я. Бичурин. Собрания сведений о народах, обитавших в Средней Азии в древние времена, Т. 2, Москва-Ленинград, 1952. [N. Ja. Bichurin. Sobranija svedenij o narodax, obitavshix v Srednej Azii v drevnie vremena, T. 2. Moskva-Leningrad, 1952.].

ГИБИ, III. – Гръцки извори за българската история. Том III. София, 1960. [Grytzki izvori za bylgarskata istorija. Tom III. Sofija, 1960.].

Египшэ, 1971 – Египшэ. О Вардане и войне армянской. Пер. с армянского И. А. Орбели. Под ред. К. Н. Юзбашана. Ереван, 1971. [Egishe. O Vardane i vojne armjanskoj. Per. s armjanskogo I. A. Orbeli. Pod red. K. N. Juzbashana. Erevan, 1971.].

Constantinus Porphyrogenitus, De ceremoniis..., 1830 – Constantinus Porphyrogenitus. De ceremoniis aulae byzantinae. Ed. J. Reiskii. Bonnae, 1830.

Constantinus Porphyrogenitus, De ceremoniis..., 1929 – Constantinus Porphyrogenitus. De ceremoniis aulae byzantinae, Bonnae, 1929.

Nicephorus, Opuscula historica... – **Nicephorus, Opuscula historica.** Ed. C. de Boor. Lipsiae, 1880.

Vogt, A. 1939 – A. Vogt. Constantin VII Porphyrogénète. Le Livre de cérémonies. Paris, 1939.

Публикации:

Артамонов, М. И. 1962 – М. И. Артамонов. История хазар. Ленинград, 1962. [M. I. Artamonov. Istorija hazar. Leningrad, 1962.].

Атанасов, Г. 1997 – Георги Атанасов. За костюмите, регалиите и вероизповеданието на българските ханове /VII–IX в./ – Проблеми на прабългарската история и култура, 3, 1997, с. 76–93. [Georgi Atanasov. Za kostjumite, regaliite i veroizpovedanieto na bylgarskite xanove /VII–IX v./ – Problemi na prabylgarskata istorija i kultura, 3, 1997, p. 76–93].

Атанасов, Г. 1999 – Георги Атанасов. Инсигниите на средновековните български владетели. Корони, скиптри, сфери, оръжия, костюми, накити. Плевен, 1999, с. 26–32. [Georgi Atanasov. Insigniite na srednovekovnite bylgarski vladeteli. Koroni, skiptri, sferi, oryzhija, kostjumi, nakiti. Pleven, 1999, p. 26–32].

Атанасов, Г. 2015 – Георги Атанасов. Първостроителите на българската държавност. Органи, Кубрат, Аспарух, Тервел. София, 2015, с. 9–29. [Georgi Atanasov. Puvostroitelite na bylgarskata dyrzhavnost. Organa, Kubrat, Asparux, Tervel. Sofija, 2015, p. 9–29].

Вернер, Й. 1988 – Й. Вернер. Погребалната находка от Малая Перешчепина и Кубрат – хан на българите. София, 1988. [J. Verner. Pogrebalnata находка ot Malaja Pereshchepina i Kubrat – хан na bylgarite. Sofija, 1988.].

Гумилев, Л. Н. 1961 – Л. Н. Гумилев. Великая распря в первом тюркском каганате в свете византийских источников. – Византийский временник. Т. XX. 1961, с. 75–89. [L. N. Gumilev. Velikaja rasprja v pervom tjurkskom kaganate v svete vizantijskix istochnikov. – Vizantijskij vremennik. T. XX. 1961, p. 75–89].

Гумилев, Л. Н. 1993 – Л. Н. Гумилев. Древние тюрки. Москва, 1993. [L. N. Gumilev. Drevnie tjurki. Moskva, 1993.].

Залеская, В. Н., Львова, З. А., Маршак, Б. И., Соколова, И. В., Фонякова, Н. И. 1997 – В. Н. Залеская, З. А. Львова, Б. И. Маршак, И. В. Соколова, Н. И. Фонякова. Сокровища хана Кубрата. Перешчепинский клад. СПб., 1997. [V. N. Zalesskaja, Z. A. Lyvova, B. I. Marshak, I. V. Sokolova, N. I. Fonjakova. Sokrovishta хана Kubrata. Pereshtepinskij klad. SPb., 1997.].

Златарски, В. 1970 – Васил Златарски. История на българската държава през средните векове, I, 1. С., 1970. [Vasil Zlatarski. Istorija na bylgarskata dyrzhava prez srednite vekove, I, 1. S., 1970.].

Златарски, В. 1972 – Васил Златарски. Нови известия за най-древния период на българската история. – В: Избрани произведения, 1. София, 1972, с. 19–31. [Vasil Zlatarski. Novi izvestija za naj-drevnija period na bylgarskata istorija. – V: Izbrani proizvedenija, 1. Sofija, 1972, p. 19–31].

Йорданов, Ив. 1991 – Иван Йорданов. Сфрагистични паметници на ранната българска държава. – В: Проблеми на прабългарската история и култура. 2. София, 1991, с. 36–40. [Ivan Jordanov. Sfragistichni pametnitzi na rannata bylgarska dyrzhava. – V: Problemi na prabylgarskata istorija i kultura. 2. Sofija, 1991, p. 36–40].

Кляшторний, С. Г., Савинов, Д. Г. 2005 – С. Г. Кляшторний, Д. Г. Савинов. Степные империи древней Евразии. Санкт Петербург. 2005. [S. G. Kljashtornij, D. G. Savinov. Steпnye imperii drevnej Evrazii. Sankt Peterburg. 2005.].

Комар, А. В. 2006 – А. В. Комар. Перешчепинский комплекс в контексте основных проблем истории и культуры кочевников Восточной Европы. – Степи Европы в эпоху средневековья. 5. Донецк, 2006. [A. V. Komar. Pereshtepinskij

kompleks v kontekste osnovnûx problem istorii i kulturû kochevnikov Vostochnoj Evropû. – Stepî Evropû v úroхu srednevekovyja. 5. Donetz, 2006.]

Москов, М. 1988 – Моско Москов. Именник на българските ханове. София, 1988. [Mosko Moskov. Imennik na bylgarskite ханове. Sofija, 1988.]

Острогорски, Г. 1998 – Г. Острогорски. История на византийската държава. София, 1998. [G. Ostrogorski. Istorija na vizantijskata dърzhava. Sofija, 1998.]

Пигулевская, Н. 1941 – Н. Пигулевская. Сирийские источники по истории народов СССР. Москва, 1941. [N. Pigulevska. Sírjiskie iztochniki po istorii narodov SSSR. Moskva, 1941.]

Поповић, Вл. 1986 – Вл. Поповић. Куврат, Кувер и Аспарух. – Старинар, XXXVII, 1986. [Vl. Popović. Kuvrat, Kuver i Asparux. – Starinar, XXXVII, 1986.]

Рашев, Р. 1992 – Рашо Рашев. За произхода на прабългарите. – В: Studia protobulgarica et mediaevalia europensia. В чест на професор Веселин Бешевлиев. Велико Търново, 1992. [Rasho Rashev. Za proizhoda na prabylgarite. – V: Studia protobulgarica et mediaevalia europensia. V chest na profesor Veselin Beshevliev. Veliko Turnovo, 1992.]

Съкровището на Кубрат... – Съкровището на кан Кубрат. Култура на българи, хазари, славяни. София, 1989. [Sykrovishteto na kan Kubrat. Kultura na bylgari, hazari, slavjani. Sofija, 1989.]

Филипу, Ф. 2012 – Ф. Филипу. Първата българска държава и Византийската ойкуменистична империя (681 – 852). Византийско-български политически отношения. София, 2012. [F. Filipu. Pърvata bylgarska dърzhava i Vizantijskata ojkumenistichna imperija (681 – 852). Vizantijsko-bylgarski politicheski otnoshenija. Sofija, 2012.]

Чичуров, И. С. 1980 – И. С. Чичуров. Византийские исторические сочинения. Москва, 1980. [I. S. Chichurov. Vizantijskie istoricheskie sochinenija. Moskva, 1980.]

Bálint, C. 1989 – C. Bálint. Die Archäologie der Steppe. Steppenvölker zwischen Volga und Donau vom 6. bis zum 10. Jh. Wien – Köln, 1989.

Bianco, M. G. 1999 – M. G. Bianco. Anneau. – Dictionaire Encyclopedique du Christianisme Ancien. Tome 1. Paris, 1999.

Bréhier, L. 1949 – L. Bréhier. Les institutions de l'empire Byzantin. Le mond byzantin. Paris, 1949.

Grégoire, H. 1944–1945 – H. Grégoire. L'origine et le nom des Croates et des Serbes. – Byzantion, 17, 1944 – 1945.

Golden, P. 1980 – P. Golden. Khazar Studies. An historico-philological Inquiry into the Origins of the Khazars (= BOH, 25, 1). 1. Budapest. 1980.

Guilland, R. 1967 – R. Guilland. Recherches sur les institutions byzantines. Berlin – Amsterdam, 1967.

Leclercq, A. 1924 – A. Leclercq. Anneau. – DACL, I. 2. Paris, 1924, col. 2174–2223.

Madgearu, A. 2011 – A. Madgearu. The plate of Paternus from the Malaja Pereščepina treasure: booty or gift. – Études Byzantines et Post-Byzantines, VI, 2011, p. 65 – 73.

Marquart, J. 1900 – J. Marquart. Die altbulgarischen Ausdrücke in der Inschriften von Čatalar und in der altbulgarischen Fürstenliste. – Известия Русского Археологического института в Константинополе, XV, 1900.

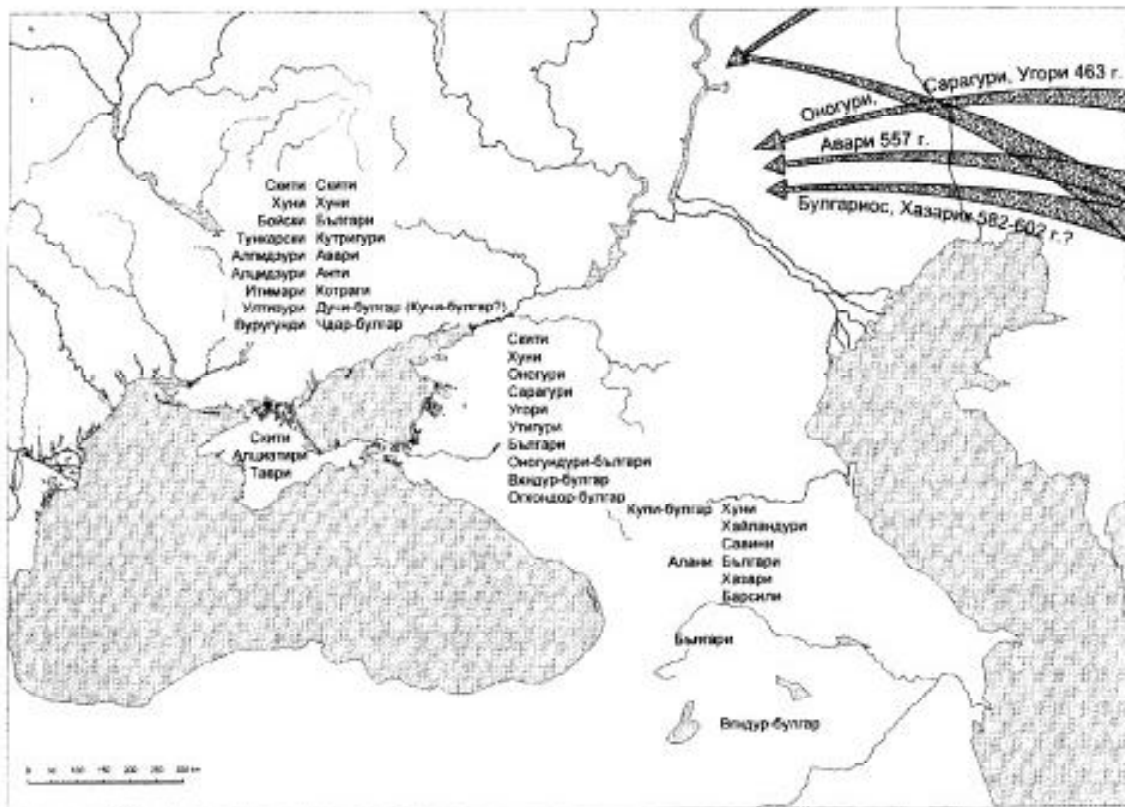
Moravcsik, G. 1967 – G. Moravcsik. Studia Byzantina. Budapest, 1967.

Pritsak, O. 1955 – Omeljan Pritsak. Die bulgarische Fürstenliste und die Sprache der Protobulgaren. Wiesbaden, 1955.

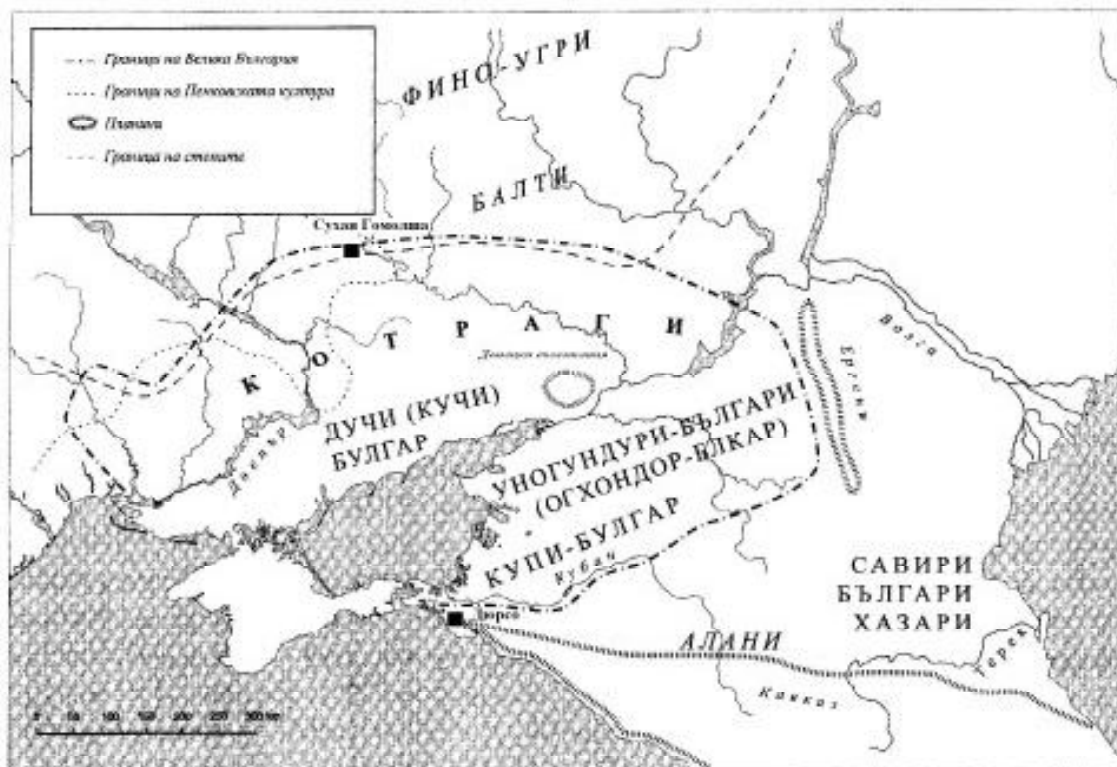
Seibt, W. 1999 – W. Seibt. Monogramum. – Reallexikon zur byzantinischen Kunst. VI. Stuttgart, 1999.

Werner, J. 1992 – Joachim Werner. Neues zu Kuvrat und Malaja Pereščepina. 1992 – J. Werner. – Germania, 70, 1992, 2.

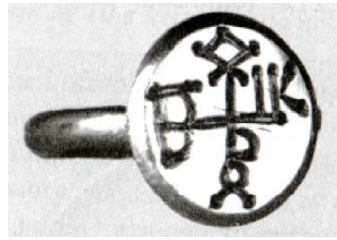

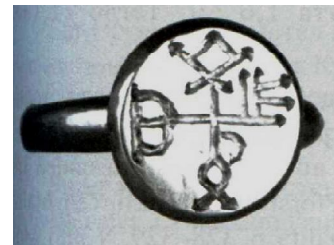
Обр. 1. Карта с приблизително местоположение на племената в източноевропейските степи през V – VII в. по писмени извори.

Обр. 2. Приблизителна територия и етногеография на Велика България (по Р. Рашев).

Обр. 3. Златен пръстен-печат от съкровището до Малая Перещепина (Украйна) с кръстовиден монограм ΒΑΤΟΡΧΑΝΟΥ ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ (*Патриция Баторгана?*).

Обр. 4. Златни пръстени-печати от съкровището до Малая Перещепина (Украйна) с кръстовидни монограми. а. ΧΟΒΡΑΤΟΥ (*Кубрат*), б. ΧΟΒΡΑΤΟΥ ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ (*Патриция Кубрат*).

Обр. 5. Дискосът на томиския епископ Патерн от Малая Перещепина.